

غدیر؛ کلیدی‌ترین مفهوم تاریخ سیاسی اسلام

به یقین مفهوم ولایت در تاریخ اسلام را می‌توان با واقعه غدیر خم تحلیل و ادراک کرد.

خبرگزاری مهر- به یقین مفهوم ولایت در تاریخ اسلام را می‌توان با واقعه غدیر خم تحلیل و ادراک کرد. غدیر عیدی است بزرگ و روزی که در آن امیرالمومنین علی (ع) به خلافت و سروری مسلمانان منصوب می‌شوند. پیامبر در آخرین حج خویش موسوم به (حجه الوداع) یا (حجه الابلغ) با ابلاغ آیه رسالت بر ولایت علی (ع) مهر تایید گمارده و همگان را به اطاعت از ایشان سفارش می‌کنند.

به نظر می‌رسد ابلاغ رسالت علی (ع) در مراسم حج تنها برای تایید کردن ولایت ایشان نبوده است زیرا اگر تنها مقصود این می بود بارها و بارها توسط رسول اکرم (ص) به آن اشاره شده بود و ایشان بارها از علی (ع) به عنوان ولی و وصی بعد از خود یاد کرده‌اند مانند حدیث منزلت که در آن فرمودند: «یا علی انت منی بمنزله هارون من موسی».

پس به این ترتیب غدیر را می‌توان روز تحقق ولایت دوازده امام از علی (ع) تا حضرت مهدی (عج) دانست که این مهم با ابلاغ ظاهری ولایت اعلام و با بیعت رسول اکرم (ص) با علی (ع) برجسته تر می‌گردد.

هنگامی که پیامبر در روز غدیر در سرزمین جحفه علی را به امامت مسلمین برمی‌گزیند 120 نفر از حجاج که از مراسم حج بازگشته بودند با علی (ع) بیعت می‌کنند. بنا بر اسناد معتبر تاریخی تمام اصحاب رسول خدا (ص) حتی زنان با امیر المومنین بیعت کرده و این انتخاب را پذیرا می‌شوند.

باید گفت واقعه غدیر از جمله اتفاقاتی است که نه تنها در کتابهای شیعی بلکه در بسیاری از کتابهای اهل سنت نیز آورده شده است در بین محدثان و مفسران اهل سنت کسانی چون، ابن خلکان در وفیات الاعیان، ابن ماجه قزوینی در سنن ابن ماجه، ابن خلدون اشبیلی در مقدمه تاریخ، سعدالدین تفتازانی در شرح المقاصد، ابوالقاسم طبرانی در معجم الکبیر و..... پیرامون واقعه غدیر مطالبی را نگاشته اند.

پیامبر (ص) در خصوص جانشینی علی (ع) در خطبه غدیر فرمودند: «یا ای مردم علی را برتر شمارید که او پس از من و هر زن و مردی برترین مردمان است. خداوند به واسطه ما روزی و نعمت نازل کرد و خلق ماندگار شدند. ملعون پروردگار است آنکه منکر این سختم گردد و با آن سر سازگاری نداشته باشد. بدانید که جبرئیل (ع) از جانب خداوند بلند مرتبت مرا از این امر آگاه ساخت و فرمود هر کس با علی (ع) دشمنی ورزد لعنت و خشم من بر او باد. ای مردم من به آنچه که مامور بودم ادا نمودم و تبلیغ کردم و به سمع همه رساندم. بدانید که خداوند بلند مرتبت فرمود و من هم از جانب حضرت حق می گویم که پیشوای مومنان کسی جز برادر من علی (ع) نیست ولایت و سرپرستی مومنان بعد از من برای احدی جز او نخواهد بود».

ایشان سپس دست علی (ع) را گرفته آن را بالا برده و می فرماید: «یا ای مردم من کنت مولا فلهذا علی مولا».

پیامبر در خطبه فوق علاوه بر اعلام ولایت عمومی و جهانی امیرالمومنین علی (ع) به موارد دیگری هم چون، یاد آوری لیا قتها و ویژگیهای حضرت (ع)، انجام تکمیل دین با ولایت علی (ع)، استفاده از بیعت برای ایجاد وحدت، هشدار به قدرت طلبان فرصت طلب، و از همه مهمتر اشاره به تبلیغ به عنوان ابزار گسترش دهنده معارف نیز اشاره می‌کنند.

اما با وجود آنکه پیامبر تمام تلاش خویش را برای ابلاغ ولایت علی (ع) انجام دادند ولی پایداری جبهه حق در عمل برای کسب قدرت و خلافت باعث می‌گردد تا این حق از علی (ع) سلب گردد. با وجود آنکه بسیاری از نویسندگان اهل سنت اعتراف کرده اند که ابابکر، عمر و عثمان در روز غدیر پیش از همه با حضرت دست بیعت دادند اما همین گروه اقدام به برپایی سقیفه می‌کنند.

همان طور که ذکر شد اهل سنت بر جانشینی علی (ع) پس از پیامبر معتقد بوده و آن را می پذیرند. اما در این بین هستند عده‌ای که معتقدند مفهوم ولایت که توسط پیامبر (ص) ذکر گردیده به منزله بیعت سیاسی نیست و تنها منظور پیامبر معرفی علی (ع) به عنوان دوست و یاور است. این گروه در ضمن استدلال می‌کنند که اگر هم در غدیر مسأله جانشینی بعد از پیامبر برای علی (ع) ذکر گردیده بنابر شرایط و مصلحت اندیشی باید خلیفه اول را به جای ایشان پذیرفت زیرا فاصله زیادی بین این دو وجود ندارد.

شاید به تعبیر این گروه فاصله اندکی میان امام علی (ع) و معاویه باشد اما فاصله امام حسین (ع) و یزید، امام هادی (ع) و متوکل، امام رضا (ع) و مامون به مراتب بیشتر از فاصله معاویه و علی (ع) است. در حقیقت نهادینه شدن این سنت غلط و پشت پا زدن به بیعت برای جانشینی اولیائی از اولیاء خدا باعث گردید تا خلفای بعدی به راحتی ائمه را از پیش روی خود برداشته و اجازه حاکمیت به آنان ندهند. نکته مهمتر آنکه فراموشی غدیر پس از رحلت پیامبر اکرم (ص) موجب آن شد که خلافت از مرکز رسالت و نبوت دور گردد.